

NEMECKÝ DOKUMENT O ZLYHANÍ SLOVENSKEJ 1. PEŠEJ DIVÍZIE V OKTÓBRI 1943 (1. ČASŤ)

FRANTIŠEK C S Ě F A L V A Y

CSÉFALVAY, F.: The German Document on Failure of the Slovak First Infantry Division in October 1943 (1 Part). *Vojenská história*, 11, 1, 2007, pp 128 – 144, Bratislava.

The author of published and translated documents from the German archive in Freiburg contributes to the Slovak historiography oriented to the issue of desertions of the Slovak units in the eastern front. As the author states these destructive processes were especially significantly shown at the end of October 1943 when, as it was given in the literature, more than 2 000 Slovak troops were captured at Melitopoli. The then Slovak First Infantry Division as part of the German grouping since 12 October 1943 subordinated to commander of Westtaurien, should have to fulfil defensive tasks in occupation and construction of the defensive position, so-called Friesenstellung. He points out contradictory judgements concerning combats at Kachovka.

Military History. World War II. Slovak Army – the First Infantry Division in October 1943.

V posledných rokoch sa stalo už takmer frázou zdôrazňovanie dlžôb slovenskej vojenskej historiografie v oblasti spracovania dejín slovenskej armády v rokoch 1939 – 1945. Pociťuje sa to aj v otázke prechodov či dezercii slovenských jednotiek na východnom fronte. Tieto rozkladné procesy sa zvlášť výrazne ukázali koncom októbra 1943, keď, ako sa uvádzalo v literatúre,¹ sa pri Melitopoli dostalo do zajatia vyše 2 000 slovenských vojakov. Vtedajšia slovenská 1. pešia divízia, ako súčasť nemeckého zoskupenia podliehajúceho od 12. októbra 1943² veliteľovi Westtaurien³, mala plniť obranné úlohy v obsadení a vybudovaní obranného postavenia, tzv. Friesenstellungu. Hoci spracovanie bojovej činnosti významne pokročilo⁴, v posledných rokoch sme mohli čítať aj odlišné, či vzájomne odporujúce hodnotenia o bojoch pri Kachovke.⁵ Martin Lacko formuluje svoje názory kritizovaním starších historikov za legendarizáciu udalostí okolo Melitopola (Kachovky), ktoré sa prezentujú ako „prechod na druhú stranu“. Hoci má pravdu, že je to mýtizácia skutočnosti a dosť bagatelizujúce zjednodušenie, svoju pozornosť však zameriava len na opísanie „pádu do zajatia“, nepripúšťa ani dezercie a nezaoberá sa príčinami. V súvislosti so štúdiou M. Lacka sa dá namietat', a argumentovať, pretože hoci neexistoval cieľavedomý plán prechodu na druhú stranu, aj úmyselné vyhýbanie sa boju bolo svojím spôsobom prejavom vôle dostať sa na druhú stranu. Pravda, treba hneď

¹Autor tu musí sebakriticky priznať, že dlhé roky vo svojich článkoch a príspevkoch tiež použil klišé o „prechode slovenských vojakov pri Melitopoli“. O názoroch jednotlivých autorov v nazeraní na túto problematiku pozri: LACKO, M.: Udalosti 30. októbra 1943 pri Kachovke – mýty a skutočnosti. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II*. In: *Zborník príspevkov z druhého sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava*. Lúka 9. – 10. apríla 2003, s. 249-278.

²BYSTRICKÝ, J.: Rýchla (1. pešia) divízia na Kryme a v bojoch na juh od Kachovky. In: *Vojenská história*, roč. 7, 2003, č. 3, s. 59.

³Veliteľom Westtaurien (Befehlshaber Westtaurien) v tomto čase, čiže od 15. 10. 1943, bol gen.pech. Sigismund von Förster (1887 – 1959). (http://web.genealogie.free.fr/Les_militaires/2GM/Allemagne/Heer/General_der_Infanterie/F.htm)

⁴Pozri štúdie J. Bystrického v časopise *Vojenská história*: 2/1998, 4/1999, 3-4/2000, 1/2001, 3/2003 a 4/2004.

⁵BYSTRICKÝ, J.: Rýchla (1. pešia) divízia na Kryme a v bojoch na juh od Kachovky. In: *Vojenská história*, roč. 7, 2003, č. 3, s. 54-74.(Ref. 2, s. 54-74) a LACKO, M.: Udalosti 30. októbra 1943 pri Kachovke – mýty a skutočnosti. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II. Zborník príspevkov z druhého sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava*. Lúka 9. – 10. apríla 2003, s. 249-278.

podčiarknuť, že sa to nevzťahuje rovnako na celú divíziu. Hoci priebeh presunu do Friesenstellungu a bojovej činnosti 1. pešej divízie presnejšie zobrazil vo svojej štúdii Jozef Bystrický, ani on podrobne neanalyzoval celkové príčiny zlyhania divízie. Vzhľadom na to, že diskusia o tomto probléme sa doteraz nevedla a podrobnejší príspevok o príčinách vážnych strát (prechodu, či zajatia 1. pd.) doteraz nebol publikovaný, prinášame dobový dokument z nemeckej strany, ktorý rozvedie príčiny zlyhania 1. pd., a tieto dni dokumentuje takými prameňmi, ktoré na Slovensku doteraz neboli publikované. Čitateľ sa v ňom môže dočítať o nedostatkoch vo vycvičenosti, o nedostatočnom počte poddôstojníkov aj o politických príčinách postoja slovenských vojakov, atď. Predpokladáme, že tento príspevok prispeje k premýšľaniu nielen o bojoch pri Kachovke, ale môže posunúť naše poznanie o nemecký pohľad na príčiny počínania slovenských vojakov.

Dokument s úplným názvom „Bericht über der Besetzung und Kampf in der Friesen-Stellung vom 26. bis 30. 10. 1943“ (Správa o obsadení a boji vo Friesenstellungu od 26. do 30. októbra 1943), zostavený nemeckou výcvikovou skupinou pri 1. pešej divízii a datovaný 6. novembrom 1943, sa nachádza v Nemeckom spolkovom archíve-Vojenskom archíve vo Freiburgu v materiáloch LXXII. armádneho zboru pod označením RH 24 – 72/21. Husto riadkovaný strojepis správy pozostáva z nasledujúcich častí:

1. Uvodné poznámky
2. Krátka zhrňujúca správa o obsadení a bojoch vo Friesenstellungu
3. Vážnejšie dôvody pádu a zlyhania slovenskej 1. pešej divízie
4. Vojnový denník nemeckej výcvikovej skupiny pri 1. pd. od 26. 10. do 30. 10. 1943 s názvom „Obsadenie záchytnéj pozície a boje vo Friesenstellungu“
5. Mapové prílohy (6 máp)
6. Výňatky správ o bojoch od nemeckých dôstojníkov, ktorí boli privedení k slovenskej 1. pešej divízii.

Z uvedených častí publikujeme najdôležitejšie časti, okrem mapových príloh, pričom v prvej časti publikujeme časti 1 – 3 dokumentu v nemčine aj slovenčine, slovenský preklad sme na niektorých miestach opoznámkovali.

ORIGINÁLNE ZNENIE DOKUMENTU:

Deutsche Heeresmission in der Slowakei / Ausbildungsgruppe bei der slowakischen 1. Inf. Div. – Bericht über der Besetzung und Kampf in der Friesen-Stellung vom 26. bis 30. 10. 1943 /mit Karten/

1.) Vorbemerkungen

1. Der zusammenfassende Bericht ist auf Grund das Kriegstagebuches der Ausbildungsgruppe und der Berichte der zur Division kommandierenden deutschen Offiziere zusammengestellt. Auf Meldungen und Unterlagen der slowakischen Division konnte nicht zurückgegriffen werden, da am Kampftage keine schriftlichen Meldungen oder Befehle zu erhalten waren. Alle nachträglich aufgestellten Berichte der slowakischen Truppe über die Kämpfe sind nach mehrfacher Bestätigung unsachlich und unwahr, sodass sie nicht als Unterlage für deutschen Stellen dienen können.
2. Aus dem Kriegstagebuch der Ausbildungsgruppe sind alle Einzelheiten des Marsches, der Besetzung und des Kampfes in der Friesenstellung zu entnehmen.

3. Die Auszüge aus den Gefechtsberichten der deutschen Offiziere ergeben im einzelnen ein Bild der Kämpfe in der Friesenstellung und über das Verhalten der Truppe.

2.) Kurzer, Zusammenfassender Bericht über die Benutzung der Friesenstellung und den Kampf in dieser Stellung vom 26. 10. bis 30. 10. 43

Die zum Küstenschutz in Westtaurien im Abschnitt Shelesnij Port – Ukrajinka eingesetzte slow. 1. Inf. Div. erhielt am 26. 10. mittags den Befehl, sich sofort zu anderer Verwendung im Raum Bolschije Kopani, Brilewka, Malaja Majatschka zu versammeln.

Fernmündlich wurde hinzugefügt, die Division würde in einer Aufnahmestellung zwischen dem Dnjepr und Ssiwasch eingesetzt werden. Die Lage und die der Div. zu Vfg. stehende Truppenteile sind aus der Karte 1 zu ersehen.

Bei Erhalt des neuen Einsatzbefehles konnte damit gerechnet werden, daß die Division zunächst eine rückwärtige Stellung zu besetzen aufzubauen und planmäßig zurückgehende deutsche Truppenteile auszunehmen und mit diesen zusammen zu kämpfen hätte. Für diese Aufgabe schien die Division bedingt geeignet. Ein Einsatz in der Front war nach der langen Zeit des Sicherungsdienstes auf der Krim zur Hebung der Stimmung, der Haltung und der Moral der Truppe nur erwünscht.

Zu diesem Zeitpunkt wurde die Division wie folgt beurteilt: Der Ausbildungsstand war für Verteidigungsaufgaben ausreichend, die Führung von der Kompanie bis zur Gruppe schlecht. Die Gefechtsstärken trugen durchschnittlich 100 Mann. Die Bewaffnung war gut und ausreichend, bis auf die Ausstattung mit schweren panzerbrechenden Waffen und Panzernahbekämpfungsmitteln. Die Division war nahezu 100 % beweglich. Besondere Schwierigkeiten hatte die Division durch den Mangel an Unteroffizieren (es fehlten 75 %). Masse der Truppe war Kriegsunerfahren und hatte noch nie in einem Gefecht gestanden. Ausser der III./A.R. 11 waren alle Verbände einsatzbereit. Stimmung und Haltung der Truppe war im allgemeinen in Ordnung, vereinzelt traten Zersetzungserscheinungen auf, hervorgerufen durch starke Kriegsmüdigkeit, panslawistische Gedankenmängel und bolschewistische Propaganda. Das abschliessende Urteil über den Kampfwert der Division lautete „zur Abwehr bedingt geeignet“.

In den Nachmittagsstunden des 26. 10. trat die Div. den Marsch in den Versammlungsraum an. Bis zum Erreichen der Friesenstellung wurden vor der Truppe bei schwierigen Verhältnissen grosse Marschleistungen gefordert. Die Marschordnung und der äussere Eindruck, den die Truppe auf diesem anstrengenden Marsch machte, war gut, sodass man annehmen konnte, dass eine äusserlich so disziplinierte Truppe auch vor dem Feinde ihre Aufgabe erfüllen würde.

Erreichte Tagesziele und Stand der Marschbewegungen siehe Karte 2 und 3.

Am 28. 10. klärte sich die Lage dahin, dass die Division kaum damit rechnen konnte, längere Zeit und in aller Ruhe die Friesenstellung auszubauen. Es musste vielmehr am 30./31. 10. mit Feindberührung, vor allem mit durchgebrochenen feindlichen Panzerkräften, gerechnet werden. Für diese schwierige Aufgabe erschien der zugewiesene Abschnitt unter Berücksichtigung der Moral und der Kampfkraft der Truppe zu breit. Besondere Schwierigkeiten bestanden auch führungsmässig durch das Fehlen eines Inf. Rgt. Stabes. Die Ausbildungsgruppe meldete pflichtgemäss ihre Auffassung der vorgesetzten deutschen Kommandobehörde und forderte noch einmal dringend die zu anderer Verwendung abgestellten Teile der Division an. (Nähere Einzelheiten siehe KTB 28. 10. und Anlage 10 KTB.)

Die nach verschiedenen Änderungen endgültig zur Besetzung der Friesenstellung zur Verfügung stehenden Teile sowie ihre Gliederung und Bewaffnung sind in der Anlage A aufgeführt. Am 29. 10. gegen 6.00 Uhr erhielt die Division eine Orientierung vom Befh. Westtaurien, wonach feindliche Kavalerie und Panzer bereits um 5.00 Uhr bei Perwo Krestjanskij (30 km ostw. Kachowka) ständen. Es schien sich somit die Annahme des Vortages, dass der Feind in

erster Linie auf Kachowka vorgehe, zu bestätigen. Es kam bei dieser Lage darauf an, möglichst schnell den nördlichen Teil des Divisionsabschnittes zu besetzen. Alle verfügbare Lkw. wurden unter Führung des Ia der Division zusammengefasst, zum II. Batl. IR 21 in Marsch gesetzt und dieses Batl. darauf verlastet. Gegen 10.00 Uhr waren die ersten Teile dieses Bataillons bereits in der Stellung. Wie sich nachträglich allerdings herausstellte, wurde dieses frühe Erreichen der Stellung nicht zum Einrichten und zum Ausbau benutzt.

Eins am Mittag durch den Befehlshaber Westtaurien erfolgte Orientierung über die Lage bestätigte die bisherige Beurteilung, dass der Gegner die Stossrichtung auf Kachowka nimmt. Durch das vorgesehene Einschleppen der 101. Jg. Div. zwischen 50. deutsche I.D. und slowak. 1. Inf. Div. und das beabsichtigte planmässige Ausweichen des XXXIV. Korps auf die Friesenstellung konnte für die nächste Zeit damit gerechnet werden, dass die Division in enger Anlehnung mit deutschen Divisionen in einem nicht zu breiten Abschnitt kämpfen würde. Diese Auffassung der Lage wurde durch den vom XXXIV. A.K. zur Beratung der slowakischen Inf. Div. entsandten Kommandeur der 370. I.D. bestätigt. Nähere Einzelheiten über diese Besprechung sind aus dem Kriegstagebuch zu entnehmen.

Am Abend stellte es sich jedoch heraus, dass infolge der raschen Entwicklung der Lage diese günstige Beurteilung des Nachmittags nicht mehr zutreffend war. Von den zur Verbindungsaufnahme mit der 13. Pz. Div. und zur Aufklärung entsandten Spähtruppe der schnellen Abteilung liefen erstmalig Meldungen ein, die erkennen liessen, dass der Gegner auch mit stärkeren Teilen südlich der Strasse Melitopol – Kachowka vorging und nur noch 30 km von der Friesenstellung entfernt stand. Es musste damit gerechnet werden, dass die Division am 30. 10. mit diesem Feind in den Kampf treten würde. Weiter südlich war der Gegner nach allen Meldungen von der Friesenstellung noch sehr viel weiter entfernt. In übereinstimmender Beurteilung der Lage mit dem Kommandeur der 370. I.D. wurde daher der Nordabschnitt der Division als voraussichtlicher Schwerpunkt der Kämpfe angesehen. Es wurde daher die vorhandene Artillerie in diesem Abschnitt eingesetzt bzw. ihre Umgruppierung dorthin vorgesehen. Ausserdem erhielt die schnelle Abteilung Befehl, den Abschnitt des III./ I.R. 21 solange zu besetzen, bis diesem Batl. voll gefechtsbereit wäre (siehe auch KTB).

Am Abend dieses Tages hatte die Division mit der Masse die Friesenstellung erreicht. Lage siehe Karte 4.

Auf Vorschlag der Ausbildungsgruppe waren die Marschbewegungen von der Division so angeordnet worden, dass alle Teile bereits am Mittag dieses Tages ihre Stellungen erreichen mussten. Damit hätte an diesem Tage für die Bataillons- und Kompanieführer ausreichend Zeit zur Erkundung zur Verfügung gestanden. Durch eigenmächtiges, zu spätes Abrücken aus den letzten Unterkunftsräumen erreichte die Masse der Truppe jedoch erst in den Abendstunden die Stellung, Teile blieben sogar 5 – 10 km davor liegen. So begab sich die Truppe durch eigene Schuld des grossen Vorteils im Vorsprung der Gefechtsbereitschaft.

Am Abend wurde die Lage noch einmal eingehend mit dem Divisionskommandeur und dem Chef des Stabes der slowak. 1. Inf. Div. besprochen. Nach dem Vortrag der Ausbildungsgruppe war die Division sich darüber klar, dass sie vor eine besonders schwierige Aufgabe gestellt war, zum Besetzen und Einrichten der Stellung kaum Zeit vorhanden und bereits beim Hineingehen in die Stellung ohne gründliche Erkundung mit Zusammenstosse mit dem Feind gerechnet werden musste. Durch weitgehende Einschaltung der Ausbildungsgruppe in die Führung der Division wurde versucht, die Truppe zweckmässig einzusetzen und sie vor Überraschungen zu bewahren.

Durch den raschen Vorstoss des Feindes war die Division nunmehr vor eine Aufgabe gestellt, die ihr Können und ihre Kräfte bei weitem überstieg. Die Ausbildungsgruppe hatte sich stets bemüht, einen derartigen Einsatz der Division zu vermeiden. Da jedoch andere Truppenteile der deutschen Führung nicht mehr zur Verfügung standen, erschien es selbstverständlich, als letzte Reserve diese gut ausgerüstete, wenn auch nicht voll kampfkraftige Division einzusetzen,

um den vollkommenen Durchbruch des Gegners bis zum Dnjepr und das Abschneiden der Krim zu verhindern.

Die Nacht vom 29. zum 30. 10. verlief ohne besondere Ereignisse. Gegen 4.30 Uhr drangen russische Panzer und Kavalleriekräfte in das von Schnell. Abt. Besetzte Olgijewka überraschend ein. Sämtliche Spähtruppe oder Sicherungen wurden vom Feinde überrumpelt, ohne dass ein einziger Schuss fiel oder – und diese Annahme ist nicht von der Hand zu weisen – es waren überhaupt keine Sicherungen ausgestellt. Dem Russen gelang die Überraschung der schnellen Abteilung in Olgijewka vollkommen. In kürzester Zeit hatte er diesen Ort ohne jeden Widerstand zu finden in seine Hand gebracht, wesentliche Teile der schnellen Abteilung wurden in diesem Ort gefangengenommen. Durch die übrigen, kopflos flüchtenden Teile der schnellen Abt., trat beim III./I.R. 21, das am Vorabend erst spät in Artemowka eingetroffen war, dort Unterkunft bezogen hatte und zu dieser Zeit noch nicht gefechtsbereit war, eine Panik aus, die sich auf alle in diesem Orte befindlichen Teile (Regts. Stab IR 21, Pz.Jg. und IGK) übertrug. So brachte der Russe auch dieses Dorf innerhalb kürzester Zeit in seinem Besitz. Es gelang den Offizieren, wo es überhaupt versucht wurde, nicht, ihre Truppe zum Stehen zu bringen. Bereits gegen 6.45 Uhr trafen die ersten flüchtenden Teile dieser Truppenteile auf dem Div.Gef. Std. ein.

Bei Olgijewka lag etwa der Nordflügel des russischen Angriffen. Weiter südlich traf der Russe in der Friesenstellung auf keine Infanterie, da das zur Besetzung dieses Abschnittes bestimmte Inf.Btl. I./21 noch 10 km westl in Ssamoilowka lag.

Russische Panzer stiessen bei Echtscherbino auf die seit den Nachmittagsstunden des Vortages in Stellung befindlichen und feuerbereiten Batterien der I./A.R. 11. Vier Panzer eröffneten das Feuer, das nur zögernd und mit einigen Schüssen von den Batterien erwidert wurde. Dann ergriff diese Abteilung die Flucht, nachdem sich der Abt. Kdr. als erster entfernt und liess ihre Geschütze bis auf zwei, mit Munition, Zieleinrichtungen, Zugmaschinen usw. im Stich.

Damit hatte der Feind – ohne Widerstand zu finden Einbruch von 10 km Breite in der Friesenstellung erzielt. Diesen Erfolg hatte der Russe durch das geschickte, von den Slowaken nicht bemerkte Heranführen seiner Angriffskräfte in der Nacht bis in unmittelbare Nähe der Friesenstellung und durch den überraschenden Vorstoss in die schlecht gesicherten Dörfer erreicht.

In Kostogrysovo wurden beim Div.Gef.Std. gegen 8.00 Uhr die Bilder einer überstürzten Flucht und einer völligen Auflösung der Truppe immer deutlicher. Es zeichnete sich klar ab, dass die vom russ. Angriff betroffenen Teile – Schnelle Abt., III./21, Regts. Stab IR 21 mit IGK und Pz.Jg.Kp. und I./AR 11 – an diesem Tage nicht mehr zu verwenden waren. Besonders schwerwiegend war der Verlust der I./AR 11, da die Division von dieser Zeit keine Artillerieunterstützung hatte. Reservisten standen ausser dem Pi.Btl. zum Abriegeln nicht zur Verfügung. Nachrichtenverbindung zu den nördl. II./IR 21 und zu den beiden südlichen Bataillonen bestand (ausser einer Funkverbindung zum I./IR 20) nach diesem Einbruch nicht mehr.

Durch den überraschenden Vorstoss des Feindes, die dadurch ausgebrochene Panik und die wüsten Bilder der kopflosen Flucht waren der Divisionskommandeur und der Chef des Stabes der Division völlig zusammengebrochen. Beide Offiziere waren nicht in der Lage, die zum Gefechtsstand der Division geflüchteten Offiziere und Kommandeure zur Vernunft zu bringen und sie zum Sammeln und zum Vorführen ihrer Truppe anzuhalten. Auch hier zeigte es sich, dass die Offiziere in erster Linie nur auf ihre persönliche Sicherheit bedacht waren. So wurde mehrfach der Wunsch auf Rückverlegung des Divisionsgefechtsstandes geäussert. Es gelang der Ausbildungsgruppe nur unter Aufbietung aller Energie, den Divisionsstab zum Aushalten in Kostogrysovo zu bewegen. (siehe noch KTB).

Nachdem die Friesenstellung in 10 km Breite durchgebrochen war und Reservisten nicht mehr zur Verfügung standen, musste es darauf ankommen, die z. Zt. noch besetzten Orte Nataljewka und Kostogrysovo zu halten, zu festen Stützpunkten auszubauen und hier den russischen Vorstoss zum Stehen zu bringen. Würden auch diese Orte kampflös aufgegeben, wie sie slowakische

Division es wollte, so hatte der Gegner die Möglichkeit, mit seinem Panzern und mot. Kräften noch an diesem Tage bis zur grössten Strasse Perekop – Chersson ohne Widerstand zu finden, durchzustossen. Bis zum Eintreffen des Kommandeurs der 370. I.D. in Kostogrykowo setzte sich die Ausbildungsgruppe mit aller Energie für die Durchführung dieser Absicht ein. Es gelang allmählich, Nataljewka und Kostogrykowo zu starken Stützpunkten, die auch mit schweren Waffen besetzt wurden, auszubauen.

Nachdem gegen 9.15 Uhr der Kommandeur der 370. I.D. auf dem Div.Gef.Std. erschien und den ganzen Tag über dort verblieb, erhielt das Pi.Btl. den Befehl, von Nataljewka aus vorzugehen und zunächst Liubimowka Pawlowka zu nehmen. Infolge der langsamen Befehlsübermittlung und der Unentschlossenheit der Offiziere und ihrer mangelnden Einsatzbereitschaft gelang es jedoch, erst gegen 16.00 Uhr den durch schwache Sicherungen besetzten Ort zu nehmen und zu säubern. Gegen 10.00 Uhr wurden von der Stelle der Ausbildungsgruppe 2 km südlich Kostogrykowo die ersten feindlichen Panzer, dabei verlastete Infanterie, auf der Fahrt nach Westen beobachtet. Diese Panzerspitze wurde von 11.00 Uhr an laufend durch deutsche Stuka und Schlachtflieger mit sichtbarem Erfolg bekämpft. Im Laufe des Vormittags wurden zur Verstärkung der Ortsverteidigung von Kostogrykowo eine deutsche 10 cm Btrr. und die deutsche 2./H. Flak-Abt. 289 herangezogen und in Stellung gebracht.

Gegen 11.00 Uhr hatte die Ausbildungsgruppe folgendes Bild der Lage. (siehe Karte 5).

In der Mitte des Abschnittes ist dem Russen in 10 km Breite ein 25 km tiefer Durchbruch geglückt. Hier ist der feindl. Vorstoss zunächst durch die deutschen Schlachtflieger dann durch die starken Stützpunkten Nataljewka und Kostogrykowo und dann durch den der Division erst später bekanntgewordenen Stoss von Teilen der 13. Pz. Div. von Krassnij Perekop nach Süden in den Rücken des Feindes zum Stehen gebracht. Das nördlich stehende Btl. II./ IR 21 und die beiden südlich stehende Bataillons I./IR 20 und I./IR 21 sind bisher nicht angegriffen worden. Gelingt es den (nach einer Orientierung des Chefs des Gen.St. Befh. Westtaurien) in Linie Dornburg – Uspenskaja stehenden deutschen Teilen, sich mit den Teilen der 13. Pz.Div. in der Friesenstellung zu vereinen und erfolgt die beabsichtigte Zuführung des einen Bataillons der 101. Jg.Div. nach Kostogrykowo, so besteht durchaus die Möglichkeit, diese Lücke in der Friesenstellung wieder zu schliessen, ja sogar den durchgebrochenen Feind einzuschliessen und zu vernichten.

Im Laufe des Nachmittags stellte es sich allerdings heraus, dass weder das Btl. der 101. Jg.Div. nach Kostogrykowo zugeführt werden konnte, noch konnten das bei Dornburg – Uspenskaja stehenden deutschen Kräfte infolge schwerer Kämpfe nach Westen auf die Friesenstellung ausweichen, noch konnten die bei Krassnij Perekop nach Süden vorstossenden Teile der 13. Pz.Div. infolge Betriebsstoffmangels weiter vorstossen.

Im Laufe des Nachmittags wurden noch verschiedene Absichten zum Halten bzw. Wiedererlangen der Friesenstellung bekanntgegeben, alle diese Pläne liessen sich jedoch infolge der raschen Entwicklung der Lage nicht mehr durchführen (nähere Einzelheiten siehe KTB).

Im Laufe des Nachmittags wurden zweimal Teile der slowakischen I. Inf.Div. von deutschen Stukas angegriffen. Dies wirkte sich auf die gedrückte Stimmung, – insbesondere beim Divisionsstab – gerade niederschmetternd aus.

Zwischen 14.00 und 15.00 Uhr griff der Gegner auf den Raum zwischen slowak. 1. Inf.Div. und 50. Inf.Div den Eckpfeiler der Friesenstellung, Dimitrijewka, z. T. auch von dem am Morgen genommenen Olgijewka von Süden aus an, er stiess hierbei auf das II./ IR 21 und ein deutsches Bau-Batl. Trotzdem das II./21 bereits seit über 24 Stunden in seiner Stellung lag und auch die Überraschung durch den Gegner fortfiel, schlug sich auch dieser Truppenteil schlecht – z. T. verboten die Offiziere die Feuereröffnung auf den Russen. Von seinem Kommandeur und einem Teil der Offiziere verlassen, ging dieses Batl. in Unordnung ohne Widerstand zu leisten auf Kachowka zurück (siehe Gefechtsbericht Lt. Fischer).

Etwa zu gleicher Zeit verliessen auch die Beiden südl. Batle, ohne vom Gegner ernsthaft, geschweige denn von Panzern angegriffen zu werden, kampflös ihre Stellungen. Der Komman-

deur des I./IR 21 hatte sein Bataillon bereits am Morgen nach dem feindlichen Panzerdurchbruch nördlich von seiner Stellung verlassen, erschien gegen Mittag in Brilewka und war am Abend bereits am Dnjepr in Golaja Pristan. Eine Verbindung zum I./IR 20 bestand nur über eine schlecht arbeitende Funklinie, die eine Aussprache und eine klare Befehlserteilung nicht ermöglichte.

Am Nachmittags war durch das Erscheinen des geflohenen Batl.-Kdrs. des I./IR 21 bei allen im Raum Bolschije Kopani, Tschalbassy, Brilewka liegenden Versorgungseinheiten eine Panik ausgebrochen, die in eine regellose Flucht und in völlige Auflösung dieser Teile ausartete. Hierbei wurde grundlos wertvollstes Material entweder vernichtet oder liegen gelassen. Erst am Dnjepr konnten alle diese Teile bei Aleschki und Golaja Pristan wieder aufgefangen und später ordnungsgemäss über den Dnjepr gesetzt werden (siehe Bericht hptm. Diekore).

Lage bei Einbruch der Dunkelheit siehe Karte 6. Von Einbruch der Dunkelheit bis zum Eintreffen des Befehls des XXXXIV. A. K. um 20.15 Uhr, blieb die Lage im wesentlichen unverändert. Die Zurücknahme der bei Liubimo Pawlowka, Nataljewka und Kostogryosowo stehenden Teile der Division vollzog sich ohne Störung vom Gegner. Ein Bericht über das Besetzen der übrigen Teile der Division vom Feinde kann nicht vorgelegt werden, da bei diesen Batl. keine deutschen Offiziere waren und alle nachträglichen slowakischen Meldungen sich nach mehrfachen Bestätigungen als unsachlich und unwahr herausgestellt haben.

Der Kampf in der Friesenstellung war damit für die Division beendet. Die Division war Morgen dieses Tages vor eine Aufgabe gestellt, die auch eine deutsche Division kaum hätte erfüllen können. Die Lage hatte sich so rasch entwickelt, dass der Division keine ausreichende Zeit zur Verfügung stand um sich gefechtsbereit zu machen. Entschuldigt werden kann jedoch durch diese Verhältnisse das völlige Versagen der Division nicht. Bei vielen Truppenteilen war diese Lage von vornherein nicht so aussichtslos, dass nicht wenigstens ein ernsterer Widerstand hätte versucht und die Waffenehre des slowakischen Heeres hätte gewahrt werden können. Die Truppe wurde durch zu grosse Sorglosigkeit und durch die schlechte Aufklärung und dem völlig unzureichenden Sicherungsdienst vom Russen überrascht und in eine Panik versetzt. Von ihren Kommandeuren und einem grossen Teil der Offiziere verlassen, leistete die Truppe bei dem mangelnden Kampfwillen, der so weit ging, dass teilweise nicht einmal das Feuer auf den Russen eröffnet wurde, keinen Widerstand. Die Führung der Division konnte infolge der fehlenden Reserven und der ausgefallenen Nachrichtenverbindungen kaum zur Auswirkung kommen. Auch sie war von der allgemeinen Kampflosigkeit und dem Schrecken erfasst und war mehr auf ihre persönliche Sicherheit als auf die Führung bedacht. Sie war nicht in der Lage, durch energisches Eingreifen von sich aus allein die Besetzung der wichtigsten Stützpunkte Nataljewka und Kostogryosowo durchzusetzen. Alle wichtige Befehle und Entscheidungen wurden an diesem Tage von der Ausbildungsgruppe bzw. vom Kommandeur der 370. Div. gegeben bzw. getroffen. Die Fernsprachverbindungen fielen sämtlich infolge des tiefen Einbruchs des Feindes aus und konnten nicht wieder hergestellt werden. Trotz immer wiederholter Vorschlägen der Ausbildungsgruppe gelang es der Division nicht Verbindung durch Offizier-Spähtrupps zu den vorn eingesetzten Batlnen herzustellen. Die Notwendigkeit und Wichtigkeit der Aufklärung in der schweren Lage wurde zwar von der Division erkannt jedoch war die Führung nicht imstande, eine entsprechende Aufklärung anzusetzen. Sie erfolgte ebenso wenig, wie die Verbindung zu den Batlnen. So war die division den ganzen Tag über im Unklaren über die Lage bei dem nördl. und bei den beiden südl. Bataillonen.

Die Truppe war mit allen Versorgungsgütern voll ausgestattet, der Nachschub bei längerem Kampf gewährleistet.

Personelle und materielle Verluste siehe Anlage B.

3.) Die wichtigste Gründe für den Zusammenbruch und des Versagen der slowakischen 1. Inf.-div.

I. Politische, aus den Verhältnissen in der Slowakei herrührende Ursachen:

- 1.) Die starke Kriegsmündigkeit in der Heimat wirkte sich ungünstig auf die Bereitschaft um den Willen zum Kämpfen aus.
- 2.) Von der bolschewistischen Gefahr war ein grosser Teil der Division nicht überzeugt. Durch verbreitete panslawistische Gedenkengänge wurde bei einem Teil der Offiziere und der Mannschaft der Russe nicht als Feind, sondern als stammverwandt angesehen.
- 3.) Zweifellos wirkte sich der noch in der Slowakei vorhandene jüdische, tschechische und kommunistische Einfluß, wenn auch nur vereinzelt – aber immer wiederholt – ungünstig auf die Truppe aus. Die Folgen dieser Zersetzung bei der Division waren deutschfeindliche, auf der anderen Seite bolschewistenfreundliche Äußerungen und vereinzelt, in der letzte Zeit zunehmende Fälle von Fahnenflucht.

II. Militärische, sich aus der Entwicklung der Lage ergebende Ursachen:

- 1.) Vom Standpunkt der Division aus gesehen wurde der Befehl zum Einsatz in der Friesenstellung zu spät gegeben. Die Division konnte weder die Stellung erkunden noch ausbauen. Als die Division gerade in die Stellung hineinging, stiess der Feind mit seinen Panzern in die Batle. hinein.
- 2.) Die sogenannte Friesenstellung war im Bereich der Division nicht ausgebaut. Es fehlten Gräben, Drahthindernisse, Panzergräben, Minen u. s. w.
- 3.) Der Abschnitt war für 4 Batle. zu breit, im Durchschnitt hatte jedes Batl. 8 km zu verteidigen.
- 4.) Durch die vorgesetzten deutschen Kommandobehörden waren bereits mit längerer Zeit ein Inf. Rgt. Stab und 2 Inf. Btl. der Division zu anderer Verwendung abgestellt. Es fehlte somit ein Drittel der infanterischen Kampfkraft.
- 5.) Seit Ende Sept. lag die Führung der Division nicht mehr in einheitlicher Hand. Von Ende Sept. bis 26. 10. 43 führte Oberst Lendvay, ein weicher und energieloser Offizier, die Division. Er übergab am 27. 10. 1943 den Befehl über die Division an Oberstlt. Perko, der weder nach seiner Persönlichkeit, noch nach seiner Ausbildung und seinen Können, dieser Aufgabe gewachsen war.
- 6.) Für den 30 km breiten Abschnitt stand der Division nur eine Art.-Abt. zur Verfügung. Eine Art.-Abt. stand im Abschnitt der 50. deutschen I. D. die III. Abt. war nichts einsatzbereit. Diese einzige zur Vfg. stehende Art.-Abt. fiel bereits in den ersten 1 1/2 Stunden des Kampfes aus, sodass die Division den ganzen Tag über keine Art.-Unterstützung hatte.

III. Auf unzureichender Ausrüstung der Division beruhende Ursachen:

- 1.) Die Division verfügte, insbesondere bei der Infanterie über zu wenig schwere panzerbrechende Waffen. Es gab bei der Division nur zwei 7,5 cm Pak. Die Truppe hatte damit das Gefühl, feindliche Panzern wehrlos gegenüber zu stehen.
- 2.) Es fehlten ferner völlig die Panzernahbekämpfungsmittel jeder Art. Dies musste zwangsläufig ein Gefühl der Unsicherheit hervorzurufen, besonders nachdem eine entsprechende Ausbildung stattgefunden hatte.
Eine andere Frage ist es freilich, ob die Truppe bei dem mangelnden Kampfwillen von dieser Waffe Gebrauch gemacht hätte.

IV. In mangelnder Ausbildung der Truppe liegende Gründe:

- 1.) 75 % der Unterführer aller Waffen fehlten. Die wenig vorhandenen waren schlecht.

- 2.) 80 % der Truppe war völlig unerfahren im Kampf und hatte noch nie im Gefecht gestanden.
- 3.) Trotz Unterrichtung über die Lage legte die Truppe in unmittelbarer Feindnähe eine unverantwortliche Sorglosigkeit an den Tag. Völlig unzureichend war die Aufklärung, gänzlich hat der Sicherungsdienst versagt.

V. Durch eigene Schuld der Division verursachte Gründe:

- 1.) Die vorstehend geschilderten Verhältnisse brachten zwar schwerwiegende Nachteile mit sich, sie hätten auch die Kampfkraft einer deutschen Division nachteilig beeinflusst, allein sind sie nur der äussere Anlass für das Versagen der slowakischen Division, die Hauptgründe liegen sehr viel tiefer.
- 2.) Durch eigenes Verschulden war infolge der überall im sich greifenden Faulheit und Bequemlichkeit während der langen Zeit der Sicherungsdienstes auf der Krim die kämpferische Bereitschaft verloren gegangen.
- 3.) Die Offiziere vernachlässigten die Erziehung ihrer Mannschaft, die so nicht wusste, wofür und warum sie zu kämpfen hatte.
- 4.) Es wurde nichts getan, um durch entsprechende Beeinflussung die durch die schlechte Stimmung in der Heimat hervorgerufene Kriegsmüdigkeit, die panslawistischen Ideen und die zersetzende Propaganda des Feindes zu bekämpfen, sondern man liess die Dinge treiben. Von der D. H. M. in Pressburg und von der Ausbildungsgruppe bei der Division wurde immer wieder auf die dringende Notwendigkeit der wehrgeistigen Erziehung und Betreuung aufmerksam gemacht und praktische Vorschläge vorgelegt. Allein es fehlte sowohl bei den militärischen Dienststellen in der Heimat, wie bei der Division der Wille durchzugreifen und sich grundsätzlich auf die deutsche Erziehungsmethode umzustellen. Noch unmittelbar vor dem Einsatz in der Friesenstellung hat der Leiter der Ausbildungsgruppe für den Chef des Stabes einen schriftlichen Vorschlag ausgearbeitet, der allerdings infolge der Ereignisse nicht mehr zur Absendung gelangte. Dieser Vorschlag wird hier zur Vervollständigung der Unterlagen beigelegt.
- 5.) So hatte die Truppe keinen Kampfwillen und zeigte nicht das geringste Durchstehvermögen.
- 6.) Bei schweren Vergehens – insbesondere bei Fahnenflucht und erwiesenem Indiensttrettern beim Feinde – wurde von der Division nicht mit der im Kriege nun einmal zur Aufrechterhaltung der Manneszucht erforderlichen Schärfe durchgegriffen, nicht ein einziges Todesurteil wurde ausgesprochen, geschweige denn vollstreckt.
- 7.) Die grösste Schuld jedoch trägt das Offiziers-Korps und zwar insbesondere die Kommandeure und Kompanieführer. Zeigte der grösste Teil von ihnen in ruhigen Zeiten wenig Interesse für den Dienst sowie für die ihnen ausvertraute Truppe und lebten in erster Linie ihrem persönlichen Wohlergehen, so muss ihre Haltung ein Gefecht geradem als verbrecherisch bezeichnet werden. Feige und unentschlossen versagten sie vollkommen, führten ihre Truppe nicht und geben ihnen nicht das zu fordernde persönliche Beispiel. Die meisten Offiziere, insbesondere die Kommandeure waren von Beginn des Gefechtes an nur auf ihre persönliche Sicherheit und Rettung bedacht. 4 von 5 Kommandeuren der vor eingesetzten Btl. bzw. der schnellen Abteilung blieben nicht bei ihrer Truppe, Zwei von ihnen sind einwandfrei noch am gleichen Tage 120 km nach Westen zum Dnjepr geflohen. Einer hat seine Truppe nach Ausgabe des Rückzugsbefehls als erster verlassen und sich über den Dnjepr geflohen, Einer hat seine Truppe nach Ausgabe des Rückzugsbefehls als erster verlassen und sich über den Dnjepr im Kfz. in Sicherheit gebracht. Ein Kommandeur scheint der Tag beim Btl. geblieben zu sein, hat jedoch dann das Btl. in schwirriger Lage verlassen um angeblich Befehle zu

holen. Die Behauptung lässt sich nicht nachprüfen, und es braucht nicht erwähnt zu werden, dass nicht der Kommandeur, sondern der Adjutant Befehle holt.

- 8.) So hat die an sich schon nicht kampfwillige Truppe von ihren Kommandeuren und einem Teil der Offiziere in Stich gelassen – allerdings vor eine schwierige Aufgabe gestellt, bei der ersten Feindberührung vollkommen versagt.

SLOVENSKÝ PREKLAD NEMECKÉHO DOKUMENTU:

Nemecká vojenská misia na Slovensku/ Výcviková skupina pri slovenskej 1. pešej divízii – Správa o obsadení a boji vo Friesen-Stellungu od 26. 10. do 30. 10. 1943

1.) Úvodné poznámky

1. Súborná správa bola zostavená na základe vojnového denníka výcvikovej skupiny podľa správ nemeckých dôstojníkov pridelených 1. pešej divízii. Po hláseniach a podkladoch slovenskej divízie sa nedá siahnúť, pretože z bojových dní sa nezachovali žiadne písomné informácie a rozkazy. Viackrát sa potvrdilo, že všetky dodatočne zostavené správy slovenskej jednotky o bojoch sú nevecné a nepravdivé, natoľko, že nemeckým miestam nemôžu slúžiť ako podklady.
2. Z vojnového denníka výcvikovej skupiny sa dajú zistiť všetky jednotlivosti o pochode, obsadení a bojoch vo Friesenstellungu.
3. Výňatky zo správ nemeckých dôstojníkov o bojoch poskytujú v jednotlivostiach celistvý obraz o bojoch a o správaní sa jednotky vo Friesenstellungu.

2.) Krátka prehľadná správa o využití Friesenstellungu a boj v tomto postavení od 26. 10. do 30. 10. 1943

Na obranu pobrežia v úseku Železnij Port – Ukrajinka nasadená slovenská 1. pešia divízia 26. 10. dostala na poľudnie rozkaz, aby sa na iné využitie zhromaždila v priestore Bolšije Kopani, Brilevka a Malá Majačka. Telefonicke sa k tomu pridalo, že divízia bude nasadená medzi Dneprom a Sivašom. Situáciu a časti jednotky divízie, ktoré jej boli k dispozícii, zobrazuje mapa č. 1.⁶

Na základe nového rozkazu na nasadenie sa počítalo s tým, že divízia by najskôr obsadila a vybudovala záchytné obranné postavenie, prijala by podľa plánu ustupujúce časti nemeckých jednotiek a spolu s nimi by bojovala. Na túto úlohu sa zdala byť divízia podmienenčne spôsobilou. Nasadenie na fronte bolo po dlhom čase zabezpečovacej služby na Kryme žiaduce na pozdvihnutie nálady, správania a morálky jednotky.

Do tohto času bola divízia posudzovaná: stav vycvičenosti na obranné úlohy bol dostačujúci, velenie od úrovne roty až družstvo zlé. Bojovú silu predstavovalo priemerne 100 mužov. Výzbroj bola dobrá a dostačujúca, až na vybavenie ťažkými protipancierovými zbraňami a proti-

---

⁶Mapa č. 1 zobrazujúca situáciu 26. 10. 1943 o 12.00 je uložená pod signatúrou RH 24 – 72/21 K-1. Mapy nepublikujeme.

tankovými prostriedkami na boj z blízka. Divízia bola skoro na 100 % pohyblivá. Mimoriadne ťažkosti mala divízia vinou nedostatku poddôstojníkov (chýbalo 75 %). Veľká časť jednotky nemala vojnové skúsenosti a nezúčastnila sa žiadneho boja. Okrem III. oddielu delostreleckého pluku 11 boli všetky jednotky pripravené na nasadenie. Nálada a správanie sa jednotky boli vo všeobecnosti v poriadku, jednotlivci sa ukazovali známky rozkladu, ktoré boli vyvolané ťažkou vojnovou únavou, panslavistickými myšlienkami a boľševickou propagandou. Záverečný úsudok o bojovej hodnote divízie znel: „k obrane podmienenčne vhodná“.

V popoludňajších hodinách 26. 10. sa divízia začala presúvať do priestoru sústredenia. Do dosiahnutia Friesenstellungu sa od jednotky pri ťažkých cestných podmienkach požadovali veľké pochodové výkony. Pochodový poriadok a vonkajší dojem, ktorý jednotka na tomto namáhavom presune prejavila, bol dobrý, takže by sa predpokladalo, že podľa vonkajšieho dojmu taká disciplinovaná jednotka bude aj pred nepriateľom plniť svoje úlohy.

Dosiahnuté denné ciele a situáciu presunu približujú mapy č. 2 a 3.

Dňa 28. 10. sa situácia vyjasnila v tom zmysle, že divízia sotva môže rátať s tým, že bude môcť dlhší čas a v úplnom pokoji budovať Friesenstellung. Viac-menej od 30./31. 10. sa muselo rátať s nepriateľským dotykom, predovšetkým s prielomovými nepriateľskými tankovými silami. Na túto ťažkú úlohu sa zdal pridelený úsek s prihliadnutím na morálku a bojovú silu jednotky príliš široký. Zvláštne ťažkosti vznikli aj z hľadiska vedenia – vinou velenia štábu pešieho pluku. Výcviková skupina hlásila povinne svoj názor nadriadeným nemeckým veliteľstvám a ešte raz naliehavo žiadala prisunutie jednotiek divízie odvelených na iné využitie (plnenie iných úloh). (Bližšie jednotlivosti pozri vo vojnovom denníku z 28. 10. a v prílohe 10 vojnového denníka.⁷)

Časti, ktoré po rôznych zmenách s konečnou platnosťou boli k dispozícii na obsadenie Friesenstellungu, ako aj ich organizácia a výzbroj, sú uvedené v prílohe A⁸.

Dňa 29. 10. okolo 6.00 h dostala divízia usmernenie od veliteľa Westtaurien, podľa ktorého údajne nepriateľská jazda a tanky o 5. 00 h boli v pohotovosti pri Pervo Kresťanskom (30 km vých. od Kachovky). Tým sa zdal predpoklad z predošlého dňa, že nepriateľ v prvom rade postupuje na Kachovku, potvrdený. V tejto situácii veľmi záležalo na čo možno najrýchlejšom obsadení divízneho úseku. Všetky k dispozícii stojace nákladné autá boli sústredené pod velením prednostu Ia oddelenia divízie odoslané k práporu II. p. pl. 21, ktorý bol na ne naložený. Okolo 10.00 h boli prvé časti tohto práporu už v postavení. Ako sa neskoršie, samozrejme, ukázalo, toto skoré dosiahnutie postavenia nebolo využité na jeho zriadenie a vybudovanie.

Situačné usmernenie veliteľom Westtaurieniu na poludnie potvrdilo dovtedajší záver, že úder protivníka smeruje na Kachovku. S predpokladaným včlenením 101. Jägerdivision medzi 50. nemeckú a slovenskú 1. pešiu divíziu a plánovitým ústupom XXXXIV. zboru na Friesenstellung sa dalo v najbližšom čase počítať, s tým, že by divízia opierajúc sa o nemecké divízie bojovala na nie veľmi širokom úseku. Takéto vyhodnotenie situácie potvrdil aj veliteľ 370. pešej divízie⁹, ktorého vyslali od XXXXIV. zboru k slovenskej pešej divízii na poradu. Bližšie podrobnosti o týchto rozhovoroch sa dajú zistiť z vojnového denníka.

Večer vysvitlo, že pre rýchly vývin situácie tieto priaznivé predpoklady z predpoludnia už nie sú reálne. Od prieskumnej hliadky priezvedného oddielu, vyslanej nadviazať spojenie

⁷Podľa prílohy 10, výcviková skupina hlásila na Heeresgruppe A, na Veliteľstvo Westtaurien a na vedomie aj nemeckej vojenskej misii do Bratislavy nasledovné: „1. Prosí srčne o prisunutie štábu p.pl. 20 aj s plukovnými jednotkami do Askania Nova. Velenie v šírke 30 km s jedným plukovným štábom nie je možné. Postavenie jedného ďalšieho plukovného štábu pre nedostatok dôstojníkov a chýbajúce spojovacie materiály je vylúčené. 2. Aj privedenie II. a III. práporu p. pl. 20 je žiaduce, pretože priemerne 8 km šírka úseku práporu ďaleko presahuje bojové sily Slovákov.“

⁸Príloha A uvádza bojovú zostavu divízie. Z technických príčin ju nepublikujeme. O bojovej zostave divízie pozri: Ref. 2.

⁹V tom čase (od 7. septembra 1943) veliteľom 370. nemeckej pešej divízie bol gen.por. Fritz Becker. (1892 – 1967) (www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Infanteriedivisionen/370ID-R.htm), okrem toho pozri aj http://web.ge-nealogie.free.fr/Les_militaires/2GM/Allemagne/Heer/Generalleutnant/B.htm

s 13. tank. divíziou a na prieskum, po prvýkrát prišli správy, ktoré umožnili zistiť, že protivník so silnými jednotkami aj južne od cesty Melitopol – Kachovka stál len vo vzdialenosti 30 km od Friesenstellungu. Muselo sa počítať s tým, že divízia by 30. 10. s týmto nepriateľom mohla vstúpiť do boja. Ďalej na juh bol protivník podľa všetkých informácií vzdialený od Friesenstellungu veľmi ďaleko. V zhodnom posúdení situácie s veliteľom 370. pešej divízie bol severný úsek divízie vyhladený ako predpokladaný ťažiskový bod bojov. Z toho dôvodu bolo do tohto úseku nasadené delostrelectvo, resp. sa predpokladalo preskupenie. Okrem toho priezvedný oddiel dostal rozkaz na obsadenie úseku III./21 práporu, až kým tento prápor nedosiahne bojaskopnosť (pozri tiež voj. denník).

Večer tohto dňa divízia hlavnou časťou síl dosiahla Friesenstellung. Situáciu približuje mapa č. 4.

Na návrh výcvikovej skupiny boli presuny divízie usporiadané tak, aby všetky časti divízie už napoludnie tohto dňa dosiahli svoje postavenie. Takto by v tento deň mali velitelia práporov a rôť dostatočný čas na prieskum. Pre svojvoľný, veľmi oneskorený odsun z posledného ubytovacieho priestoru, dosiahla väčšia časť jednotky postavenie až vo večerných hodinách, jednotky zostali stáť 5 – 10 km pred ním. Takto sa divízia z vlastnej viny vzdala veľkej výhody náskoku, ktorú získala v bojovej pripravenosti.

Večer bola situácia ešte raz prerokovaná spolu s veliteľom a náčelníkom štábu 1. slov. pešej divízie. Po výklade výcvikovej skupiny bolo divízii jasné, že bola postavená pred zvlášť ťažkú úlohu, keď na obsadenie a zaujatie postavenia mala iba nepatrný čas a hneď po zaujatí postavenia bez dôkladného prieskumu musela počítať so zrážkou s nepriateľom. Ďalekosiahlym zapojením sa výcvikovej skupiny do velenia divízie, sa urobil pokus o primerané nasadenie jednotky a o jej ochranu pred prekvapením.

Rýchlym postupom nepriateľa bola divízia postavená odteraz pred úlohu, ktorá jej možnosti a sily ďaleko prevyšovala. Výcviková skupina sa usilovala zabrániť takému spôsobu nasadenia divízie. Keďže nemecké velenie nemalo k dispozícii ďalšie vojskové jednotky, zdalo sa samozrejme, že treba nasadiť, ako poslednú rezervu, túto dobre vyzbrojenú, nie však plne bojaskopnú, divíziu, aby sa zabránilo dokonalému prelomu nepriateľa až k Dnepru a odrezaniu Krymu.

Noc z 29. na 30. 10. uplynula bez zvláštnych udalostí. Okolo 4.30 h ruské tankové a jazdecké sily prekvapivo vtrhli do Olgijewky, obsadenej priezvedným oddielom. Všetky pozorovacie alebo zabezpečovacie sily nepriateľ nečakane prepadol, bez toho, aby padol hoci jeden jediný výstrel a – táto domnienka sa nedá vylúčiť – vôbec neboli postavené žiadne zabezpečenia. Rusovi sa podarilo dokonale prekvapiť priezvedný oddiel v Olgijewke. V kratšom čase bez odporu obsadil túto obec a hlavné časti priezvedného oddielu padli v tejto obci do zajatia. Vďaka zvyšným, bezhlavo utekajúcim, častiam priezvedného oddielu III./ 21 práporu, ktorý až v predošlý večer neskoro prišiel do Artemovky, a tam sa ubytoval a do tohto času ešte nebol bojaskopný, vypukla panika, ktorá sa preniesla na všetky jednotky nachádzajúce sa v tejto obci (štáb pešieho pluku 21, protitankoví stíhači, a horská kanónová batéria¹⁰). Takto si vzal Rus aj túto dedinu v krátkom čase pod svoju kontrolu. Dôstojníkom, kde sa o to vôbec pokúsili, sa nepodarilo svoje vojská zastaviť. Už okolo 6.45 h prišli prvé utekajúce jednotky na stanovisko veliteľa divízie.

Severné krídlo ruského útoku bolo približne pri Olgijevke. Ďalej, južne, vo Friesenstellungu, Rus nenarazil na žiadnu pechotu, lebo peší prápor I./21 určený na obsadenie tohto úseku bol ešte 10 km západnejšie, v Samojlovke.

Ruské tanky útočili pri Echčerbine na batériu I./ del. pl. 11, nachádzajúcu sa od popoludnia predošlého dňa v postavení a pripravenú na paľbu. Štyri tanky začali paľbu, ktorá bola opätovaná len váhavo a jednotlivými ranami. Potom sa dala táto jednotka na útek, po čom sa veliteľ

¹⁰Boli to konkrétne: štábná rota veliteľstva pešieho pluku 21, HKB 21 a časť roty KPÚV 21. Pozri o tom: BYSTRICKÝ, J.: Rýchla (1. pešia) divízia na Kryme a v bojoch na juh od Kachovky. In: *Vojenská história*, roč. 7, 2003, č. 3, s. 63 (Ref. 2, s. 63).

jednotky ako prvý vzdialil a nechal všetky delá, až na dve, aj s municiou, zameriavacími prístrojmi, ťahačmi atď. napospas.

Týmto nepriateľ dosiahol – bez toho, aby narazil na odpor – 10-kilometrový široký vlom do Friesenstellungu. Tento úspech dosiahol Rus vyslaním útočných síl, ktoré Slováci nespozorovali, v noci do bezprostrednej blízkosti Friesenstellungu, a prekvapivým postupom do zle zaistených dedín.

Na stanovisku veliteľa divízie v Kostogrysove boli okolo 8.00 h obrazy unáhleného úteku a úplného rozkladu skupiny stále evidentnejšie. Jasne sa ukázalo, že ruským útokom zasiahnuté jednotky – priezvedný oddiel, III./21 prápor, štáb pešieho pluku 21 s HKB 21 a rotou KPÚV a I. oddiel del. pluku 11 už v tento deň nebudú môcť byť použité. Zvlášť závažná bola strata I. oddielu del. pluku 11, pretože divízia od tohto času nemala žiadnu delostreleckú podporu. Okrem pionierskeho práporu neboli k dispozícii žiadne zálohy na prehradenie. Spojenie so severným II./21 práporom a obidvoma južnými práporami nebolo po tomto prielome (okrem rádiového spojenia na I./20 prápor) žiadne.

Vinou prekvapivého prieniku nepriateľa, a z toho vypuknutej paniky, chaotických prejavov bezhlavého úteku, sa veliteľ a náčelník štábu divízie úplne zrútili. Obidvaja dôstojníci neboli schopní dôstojníkov a veliteľov utekajúcich na stanovisko veliteľstva divízie prinútiť k rozumu, zhromaždiť ich a nabádať ich veliť vlastným vojskám. Aj tu sa ukázalo, že dôstojníci v prvej línii mysleli len na vlastnú bezpečnosť. Takto bolo viacnásobne vznesené želanie na preloženie stanovišťa divízie dozadu. Výcvikovej skupine sa len s vypätím všetkej energie podarilo donútiť štáb divízie k zotrvaní v Kostogrysove (pozri vojnový denník).¹¹

Potom, čo Friesenstellung bol v 10 km šírke prelomený a zálohy už neboli k dispozícii, muselo záležať na tom, aby ešte ovládané obce Nataljevka a Kostogrysovo sa udržali, vybudovali sa ako pevné oporné body, aby sa tu ruský výpad zastavil. Keby boli tieto obce bez boja odovzdané, ako to chcela slovenská divízia, protivník by mal možnosť so svojimi tankmi a motorizovanými silami ešte v ten deň bez odporu preraziť k veľkej ceste Perekop – Cherson. Do príchodu veliteľa 370. pešej divízie do Kostogrysova sa výcviková skupina zasadila so všetkou energiou, aby presadila tento zámer. Nataljevku a Kostogrysovo sa podarilo postupne vybudovať ako silné oporné body, ktoré boli obsadené aj s ťažkými zbraňami.

Potom, čo sa okolo 9.15 h veliteľ 370. pd objavil na divíznom veliteľskom stanovisku, a potom tam celý deň zotrval, dostal žienijný prápor rozkaz, aby postupom z Nataljevky predbežne obsadil Ljubimo Pavlovku. Pre oneskorené doručenie rozkazu a nerozhodnosť veliteľov a ich nedostatočnú bojovú pripravenosť, sa až okolo 16.00 h podarilo slabým zaistením obsadenú obec ovládnuť a očistiť. Okolo 10.00 h boli zo stanoviska výcvikovej skupiny, 2 km južne od Kostogrysova, spozorované prvé nepriateľské tanky s výsadbom pechoty, smerujúce na západ. Tieto tankové hroty boli od 11.00 hodiny nemeckými stukami a bitevnými lietadlami očividne zničené. V priebehu predpoludnia boli na posilnenie miestnej obrany v Kostogrysove prisunuté a nasadené do postavenia nemecká 10cm batéria a nemecký 289. protilietadlový delostrelecký oddiel 2. armády.

Okolo 11. h mala výcviková skupina nasledujúci obraz o situácii: V strede úseku sa podarilo Rusovi dosiahnuť 10 km široký a 25 km hlboký prielom. Tu bol nepriateľský postup nemeckými bitevnými lietadlami, ako aj silnými opornými bodmi Nataljevka a Kostogrysovo, a divízii len neskôr známym útokom časti 13. tankovej divízie z Krasnyj Perekopu smerom na juh, zastavený. Severne stojaci II/21 prápor a dva južne stojace prápory I/20 a I/21 dovedy neboli napadnuté. Keď sa podarí (po orientácii náčelníka štábu veliteľstva Westtaurien) časti

---

¹¹Podľa záznamu vo vojnovom denníku z 30. 10. o 7.05 vedúci výcvikovej skupiny odišiel k veliteľovi a náčelníkovi štábu divízie a požadoval od nich, aby energickí dôstojníci začali sústreďovať utekajúce časti a nasadili ich opäť dopredu a okamžite sa zriadili na obranu obce Kostogrysovo. (Časť Vojnového denníka priloženého k dokumentu publikujeme v druhej časti.)

nemeckých jednotiek na línii Dornburg – Uspenskaja s časťami 13. tankovej divízie zjednotiť vo Friesenstellungu, následným zamýšľaným prisunutím jedného práporu 101. jágerskej divízie do Kostogrysova, vznikne možnosť uzavrieť dieru vo Friesenstellungu a prenikajúceho nepriateľa obkľúčiť a zničiť.

V priebehu popoludnia sa ukázalo, že ani prápor 101. jágerskej divízie nemohol byť prisunutý, ani nemecké sily stojace medzi Dornburgom a Uspenskaja pre ťažké boje sa nemohli upútať smerom na západ k Friesenstellungu, a tiež ani časti 13. tankovej divízie pri Krasnom Perekope nemohli ďalej postúpiť južným smerom pre nedostatok pohonných hmôt.

V priebehu popoludnia vyšli najavo rôzne zámery na udržanie, príp. znovuzískanie Friesenstellungu, všetky tieto plány pre rýchly vývin situácie sa však už nedali uskutočniť. (Bližšie podrobnosti pozri voj. denník.)

V priebehu popoludnia boli časti slovenskej 1. pd. nemeckými Stukami dvakrát bombardované. Toto pôsobilo na stiesnenú náladu – zvlášť v divíznom štábe – priam zdrvivúco.

Medzi 14.00 a 15.00 h zaútočil protivník na medzeru medzi slovenskou 1. pd a 50. pd na oporný bod Friesenstellungu, na Dimitrijevku z čiastočne z rána obsadenej Olgijevky z juhu, útočil pri tom aj na II/21 prápor a na jeden nemecký stavebný prápor. Napriek tomu, že II/21 prápor bol už viac ako 24 hodín vo svojom postavení a aj prekvapenie z protivníka odpadlo, bila sa aj táto jednotka zle – časť dôstojníkov zakázala otvoriť paľbu na Rusov.¹² Opustený svojím veliteľom a časťou dôstojníkov, ustupoval tento prápor chaoticky bez kladenia odporu naspäť na Kachovku (pozri správu o bitke por. Fischera – rozsiahlu správu publikujeme ako prílohu v druhej časti príspevku).

Približne v tom istom čase bez boja opustili aj oba južné prápory svoje postavenia bez ohrozenia vážnym protivníkom, nehovoriac o tom, že neboli ani napadnuté tankmi. Veliteľ I/21 práporu už ráno opustil svoj prápor po nepriateľskom tankovom prielome severne od svojho postavenia a okolo obeda sa objavil v Brilevke a večer už bol na Dnepri v Golaja Pristaň. Spojenie na I/20 prápor pozostávalo z jednej zle fungujúcej rádiovkej linky, ktorá neumožnila komunikovať a vydať jasný rozkaz.

Popoludní, keď sa objavil utekajúci veliteľ I/21 práporu¹³ vo všetkých zásobovacích jednotkách v priestore Bolšije Kopani, Čalbassy, Brilevka, vypukla panika, ktorá sa zvrhla na chaotický útek a úplný rozklad týchto jednotiek. Súčasne bol bezdôvodne zničený alebo zanechaný cenný materiál. Až na Dnepri pri Aleški a Golaj Pristaň mohli byť tieto časti znovu zachytené a neskôr cez Dneper organizované (pozri správu hptm. Diekore – je to správa šéfa Ib nem. Ausb. Gr.)¹⁴

Situáciu za súmraku približuje mapa 6. Od súmraku až do príchodu rozkazu XXXXIV. zboru¹⁵ o 20.15 h, zostala situácia v podstate nezmenená. Stiahnutie častí divízie, ktoré boli pri Ljubimo Pawlowka, Nataljevka a Kostogrysovo, sa uskutočnilo bez rušenia protivníkom. Správa o obsadení zvyšných súčastí divízie nepriateľom sa nedá predložiť, pretože v týchto práporoch neboli žiadni nemeckí dôstojníci a viackrát sa potvrdilo, že dodatočné slovenské informácie boli nevecné a nepravdivé.

Týmto sa pre divíziu skončil boj vo Friesenstellungu. Ráno tohto dňa bola divízia postavená pred úlohu, ktorú by sotva splnila aj nemecká divízia. Situácia sa zmenila tak rýchlo, že divízia nemala dostatok času, aby sa pripravila na boj. Ani týmito pomermi sa nedá ospravedlniť jej úplné zlyhanie. Vo viacerých jednotkách nebola situácia od začiatku taká bezvýhodisková, viac-

¹²Podčiarknutá časť vety je v origináli podčiarknutá červenou ceruzkou.

¹³Bol ním npor. Karol Chovanec. Pozri: BYSTRICKÝ, J.: Rýchla (1. pešia) divízia na Kryme a v bojoch na juh od Kachovky. In: *Vojenská história*, 7, (2003), č. 3, s. 63 (Ref. 2, s. 63).

¹⁴Publikujeme ju v druhej časti príspevku.

¹⁵Veliteľom XXXXIV. zboru v tom čase bol gen. del. Maximilian de Angelis.

menej sa mohli pokúsiť o skutočný odpor, a úcta k zbrani slovenského vojska sa mohla prejavíť. Vojsko bolo pre veľkú bezstarostnosť a zlý prieskum a úplne nepostačujúcu zabezpečovaciu službu Rusmi prekvapené a upadlo do paniky. Opustené svojimi veliteľmi a veľkou časťou dôstojníkov pri nedostatočnej bojovej vôli, ktorá zašla tak ďaleko, že vojsko čiastočne neraz ani nezačalo paľbu na Rusov, a nekládlo žiadny odpor. Velenie divízie sa mohlo pre chýbajúce zálohy a vypadávajúce technické spojenie sotva prejavíť. Aj ono bolo strhnuté všeobecnou nebojovou činnosťou i strachom a viac myslelo na svoju osobnú bezpečnosť ako na velenie. Nebolo schopné samo energickým zakročením presadiť obsadenie dôležitejších oporných bodov, Nataljevky a Kostogrysova. Všetky dôležité rozkazy a rozhodnutia v týchto dňoch vydala, resp. zrealizovala výcviková skupina, prípadne veliteľ 370. divízie. V dôsledku hlbokého prielomu nepriateľa vypadli všetky telefonické spojenia a nepodarilo sa ich obnoviť. Napriek stále opakovaným návrhom výcvikovej skupiny sa divízii nepodarilo zabezpečiť spojenie s prápormi, vpredu nasadenými, pomocou dôstojníckych prieskumných hliadok. Nevyhnutosť a dôležitosť prieskumu v ťažkej situácii bola divízii známa, ale velenie nebolo schopné nasadiť zodpovedajúci prieskum. To sa rovnako nevelmi vydarilo, ako i spojenie s prápormi. Takto divízia nemala celý deň jasno o situácii pri severnom a pri oboch južných práporoch.

Jednotka bola všetkým zásobovacím materiálom plne vybavená, prísun pri dlhšom boji bol zabezpečený.

Ľudské a materiálne straty ukazuje príloha B.¹⁶

3.) Závažnejšie príčiny rozvratu a zlyhania slovenskej 1. pešej divízie¹⁷

I. Politické príčiny, vyplývajúce z pomerov na Slovensku:

- 1.) Ťažká únava z vojny vo vlasti nepriaznivo vplývala na pripravenosť a na odhodlanie bojovať.
- 2.) Veľká časť divízie nebola presvedčená o bolševickom nebezpečenstve. Pre rozšírenosť panslavistických myšlienok časť dôstojníkov a mužstva Rusa považovala nie za nepriateľa, ale za kmeňového príbuzného.
- 3.) Nepochybne nepriaznivo pôsobil na jednotku aj na Slovensku existujúci židovský, český a komunistický vplyv, hoci len ojedinele, ale opakovane. Následky tohto rozkladu v divízii boli protinemecké, na druhej strane probolševické prejavy a ojedinele, v poslednom čase aj rastúce prípady dezercii.

II. Vojenské príčiny vyplývajúce z vývinu situácie:

- 1.) Nazerajúc z pohľadu divízie bol rozkaz na nasadenie vo Friesenstellungu vydaný neskoro. Divízia nemohla postavenie ani vyhľadať, ani vybudovať. Keď divízia prišla do postavenia, vklínil sa nepriateľ so svojimi tankmi do práporov.

¹⁶Podľa tejto prílohy boli podľa počtu ľudských strát ako rozbité uvedené tieto prápory: I/20, I/21, II/21 a I. od diel del.pluku 11. Dovedna padlo 24 príslušníkov mužstva, zranených: 1 dôstojník, 4 poddôstojníci a 46 príslušníkov mužstva a nezvestných 34 dôstojníkov, 69 poddôstojníkov a 2 053 príslušníkov mužstva. Podľa prílohy „veľké množstvo ľudí, hlásených, ako nezvestných padlo do ruského zajatia“. V materiálnych stratách – s dodatkom, že podľa predbežných a ešte neúplných podkladov – sa uviedlo 4 080 ks pušiek M 24, 1 116 ks pištolí M 24, 38 ks samopalov M 42, 230 ks ľah. guľometov M 26, 45 ks ťaž. guľometov M 24, 38 ks 5 cm granátometov, 19 ks 8cm granátometov, 8 ks Pak 3,7 cm, 2 ks Pak 5 cm, 14 ks 2 cm Flak, 4 ks Flak 8,8 cm, 10 10 cm ľah. poľ. húfnic 14/19, 10 ks 10,5 cm ľah. poľ. húfnic 18, 2 ks 10,5 cm kanónov M 35, 13 ks Pak 4,5cm, 10 ks ťaž. guľometov a 10 granátometov rôznych druhov. Z techniky to bolo 50 ks motocyklov, 33 os. áut, 146 nákl. a špec. áut. Uviedlo sa ešte 561 koní (strata 30 %), 233 voj.vozidiel (zapriahnutých), 122 bričiek a 136 rôznych vozíkov.

¹⁷K tejto časti je v origináli priložená príloha: list mjr. Hreblaymu, vtedajšiemu náčelníkovi štábu 1. pd., datovaný 23. 10. 1943, ktorý nepublikujeme.

Vojenská história

- 2.) Tzv. Friesenstellung bol v priestore divízie nevybudovaný. Chýbali zákopy, drôtové prekážky, protitankové priekopy, míny atď.
- 3.) Úsek bol pre 4 prápory príširoký, v priemere mal každý prápor brániť 8-kilometrový úsek.
- 4.) Nadriadenými nemeckými miestami boli už dlhší čas štáb pešieho pluku a dva pešie prápory divízie odvelené na iné použitie. Tým pádom chýbala jedna tretina bojovej sily pechoty.
- 5.) Od konca septembra nebolo velenie divízie v rovnakých rukách. Divízii od konca septembra do 26. 10. 43 velil plk. Lendvay¹⁸, mäkký a chabý dôstojník. Dňa 27. 10. 1943 odovzdal velenie divízie pplk. Perkovi¹⁹, ktorý ani svojím vzdelaním, ani schopnosťou nedorástol na túto úlohu.
- 6.) Na 30 km širokom úseku stál k dispozícii divízii len jeden delostrelecký oddiel. Druhý delostrelecký oddiel stál v úseku 50. pešej divízie a III. oddiel nebol pripravený na boj. Tento jediný k dispozícii stojaci delostrelecký oddiel vypadol v prvej a pol hodine bojov, tak, že divízia potom celý deň nemala žiadnu delostreleckú podporu.

III. Príčiny spočívajúce v nedostatočnej vyzbrojenosti divízie:

- 1.) Divízia disponovala, obzvlášť pechota, veľmi malým počtom ťažkých protipancierových zbraní. Divízia mala len 2 ks 7,5cm protitankových kanónov. Jednotka mala pocit, že stojí proti nepriateľským tankom bezbranne.
- 2.) Absolútne chýbali všetky druhy protipancierových prostriedkov na boj zblízka. To muselo neodvratne vyvolať pocit neistoty, zvlášť, ak by sa uskutočnil zodpovedajúci výcvik. Inou otázkou je, či by jednotka pri nedostatku bojovej vôle, dokázala použiť zbrane.

IV. Dôvody spočívajúce v nedostatočnom výcviku jednotky:

- 1.) Chýbalo 75 % nižších veliteľov všetkých zbraní. To málo, čo bolo k dispozícii, bolo zlé.
- 2.) 80 % jednotky bolo úplne neskúsené a ešte sa nezúčastnilo boja.
- 3.) Napriek informácii o situácii prejavovala jednotka cez deň v bezprostrednej blízkosti nepriateľa nezodpovednú bezstarosť. Úplne nedostatočný bol prieskum a totálne zlyhala zaist'ovacia služba. (Sicherungsdienst).

¹⁸Plk. Elemír Lendvay (1900 –) Jeho stručný priebeh služby v slovenskej armáde: Do slovenskej armády bol prevzatý ako škpt.del., 17. 5. 1939 povýšený do hodnosti pplk.del. a 1. 7. 1940 do hodnosti plk.del. Od marca 1939 slúžil ako veliteľ del. pluku 111 v Liptovskom Mikuláši, od 5. 5. 1939 vo funkcii veliteľa del. pluku 1 v Bratislave, od 31. 5. 1939 del. pluku 52 v Ružomberku. V novembri 1940 absolvoval mesačný delostrelecký kurz v Nemecku, potom sa vrátil do Ružomberka ako veliteľ del. pluku 2. Od 9. 1. 1941 do 14. 2. 1943 bol prednostom osobného oddelenia MNO. Dňom 15. 2. 1943 ho ustanovili za veliteľa Vojenskej akadémie v Bratislave. Odtiaľ bol 2. 9. 1943 odoslaný do poľa, kam pricestoval 15. 9. a 21. 9. prevzal velenie po gen. II. tr. Štefanovi Jurechovi a stal sa veliteľom 1. pešej divízie. Z uvedeného vyplýva, že ako delostrelec a kancelársky dôstojník nemal zvláštne možnosti na získanie veliteľských skúseností, a predovšetkým nemal frontové skúsenosti ani s velením nižšej jednotky, čo tiež mohlo ovplyvniť jeho nerozhodnosť. (VÚA VHA Praha, Kvalifikačná listina a Osobný spis a VHA Bratislava, f. RD, šk. 202, Spisy dôverné. Dôv. rozkaz veliteľa 1. pešej divízie čis. 40, z 20. 9. 1943).

¹⁹Pplk. Emil Perko (1905 – 1984). Pred prevzatím tejto funkcie mal nasledovnú vojenskú kariéru v slovenskej armáde: Do slovenskej armády bol prevzatý ako škpt.del. a poverený velením del. pluku 202 (od mája 1939 del. pluk 4) v Kežmarku. 17. 5. 1939 ho povýšili do hodnosti mjr.del. Ako veliteľ del. pluku 4 sa zúčastnil poľského ťaženia. Od 10. 1. 1940 sa stal veliteľom del. pluku 1 v Bratislave, neskôr v Topoľčanoch. Od júna do augusta 1941 sa zúčastnil východného ťaženia ako veliteľ del. pluku 1. 1. 1942 ho povýšili do hodnosti pplk.del. a 7. 9. 1942 určili za veliteľa Štátnej vojenskej reálky v Banskej Bystrici (od konca augusta 1943) v Martine. Koncom septembra 1943 prevzal na východnom fronte velenie motorizovaného del. pluku 11. Velenie 1. pešej divízie prevzal 27. októbra 1943. (Podľa publikácie: LÁNIK, J. – ČAPLOVIČ, M. – RAJLICH, J. a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2005, s. 222. a VHA Bratislava, f. RD, šk. 203, Dôverný rozkaz veliteľstva 1. pešej divízie, čis. 54 z 28. októbra 1943.)

Vojenská história

V. Dôvody zapríčinené vlastnou vinou:

- 1.) Pomery opísané v predchádzajúcej časti spôsobili závažné nedostatky, ktoré by nepriaznivo ovplyvnili aj bojovú silu nemeckej divízie, predsa však existujú vonkajšie príčiny zlyhania slovenskej divízie, hlavné dôvody však spočívajú oveľa hlbšie.
- 2.) Vlastným zavinením v dôsledku všade rozšírenej lenivosti a pohodlnosti počas dlhej doby zabezpečovacej služby na Kryme došlo k strate bojaschopnosti.
- 3.) Dôstojníci zanedbali výchovu svojho mužstva, ktoré preto nevedelo pre koho a za čo má bojovať.
- 4.) Nič sa neurobilo v záujme toho, aby sa zodpovedajúcim ovplyvnením bojovalo proti zlej nálade, ktorú vyvolala vojnová únava vo vlasti, proti panslavistickým ideám a proti rozkladnej propagande nepriateľa, ale nechal sa im voľný priebeh. Z nemeckej vojenskej misie z Bratislavy a výcviková skupina pri divízii vždy upozorňovali na akútnu nutnosť výchovy a starostlivosti vo vojenskom duchu a predkladali sa praktické návrhy. Aj na vojenských miestach vo vlasti aj v divízii chýbalo presadenie vôle a zásadné prispôsobenie sa nemeckým výchovným metódam. Ešte bezprostredne pred nasadením do Friesenstellungu vypracoval vedúci výcvikovej skupiny písomný návrh pre náčelníka štábu divízie, ktorý ale v dôsledku udalostí, prirodzene, nebol zaslaný. Pre ucelenosť podkladov je tu tento návrh pripojený.
- 5.) Jednotka takto nemala žiadne bojové odhodlanie a neukázala schopnosť obstáť.
- 6.) Pri ťažkých prečinoch – zvlášť pri zbehnutiach a dokázaných vstupoch do služieb nepriateľa sa nezakročilo s potrebnou ostrosťou, v divízii nebol vyhlásený ani jeden rozsudok smrti, nehovoriac o vykonaní, ktorý by viedol k potrebnému udržaniu disciplíny.
- 7.) Najväčšiu vinu nesie dôstojnícky zbor a zvlášť velitelia a veliteľia rôť. Väčšia časť z nich v pokojných časoch ukázala malý záujem o službu a o im zverenú jednotku a žili v prvej línii v osobnom blahobyte, potom sa musí ich správanie v boji označiť ako zločinecké. Zbabelo a nerozhodne absolútne zlyhali, nevelili svojim jednotkám a nedali im nasledovaniahodný osobný príklad. Najviac dôstojníkov, zvlášť veliteľia, mysleli od začiatku boja len na svoju osobnú bezpečnosť a záchranu. Štyria z piatich veliteľov nasadených práporov, prípadne rýchleho oddielu, nezostali vo svojich jednotkách, dvaja z nich nesporne ešte v ten deň utiekli 120 km na západ k Dnepru. Jeden z nich po vydaní rozkazu na ústup ako prvý opustil svoju jednotku a vozidlom cez Dneper sa dostal do bezpečia. Druhý veliteľ sa zdal byť jeden deň pri svojej jednotke, v ťažkej situácii však opustil svoj prápor a nechal si údajne doniesť rozkazy. Tvrdenie, že nie veliteľ, ale jeho pobočník nosí rozkazy, sa nedá skontrolovať a nemusí sa o tom zmieňovať.
- 8.) Takto ešte nebojaschopnú divíziu veliteľia a časť dôstojníkov nechali napospas osudu, samozrejme, postavenú pred ťažkú úlohu, takže pri prvom dotyku s nepriateľom úplne zlyhala.

(Preložil: František Cséfalvay)